Олеся Гаврилащук

УДК 811.161.2-81’42/823

САКРАЛЬНЕ У ГЕНДЕРНО МАРКОВАНОМУ ЗВЕРНЕНОМУ МОВЛЕННІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ

Олеся Гаврилащук. Сакральне у гендерно маркованому зверненому мовленні в сучасній українській прозі.

У статті висвітлено особливості звертання авторів-чоловіків та авторів-жінок до представників сакрального світу (Бога, Ісуса Христа, Матері Божої, янгола), а також звертання до осіб за допомогою сакральної лексики. Дослідження здійснено на матеріалі сучасних українських художніх прозових творів, написаних від першої особи однини. Аналіз виконаний із урахуванням гендерних особливостей авторів текстів із використанням кількісних показників.

Ключові слова: *номінація адресата мовлення, внутрішнє мовлення у художньому тексті, автор-чоловік, автор-жінка, гендерні особливості зверненого мовлення.*

Олеся Гаврилащук. Сакральное в гендурно маркированной обращенной речи в современной украинской прозе.

В статье представлено особенности обращения авторов-мужчин и авторов-женщин к представителям сакрального мира (Бога, Иисуса Христа, Матери Божьей и ангелам), а также обращения к лицам с помощью сакральной лексики. Исследование выполнено на материале современных украинских художественных прозаических произведений, написаных от первого лица единственного числа. Анализ исполнен с учетом гендерных особенностей авторов текстов при использовании количественного показателя.

Ключевые слова: *номинация адресата речи, внутренняя речь в художественном тексте, автор-мужчина, автор-женщина, гендерне особенности обращенной речи.*

Olesia Gavrylashchuk. Sacred in gender-marked appeal speech in modern Ukrainian prose.

This paper focuses on the appeal features of authors-men and authors-women to the representatives of the sacral-world (God, Jesus Christ, Mother of God, angel), and also on the appeal to the persons with help of the sacral vocabulary. The research is realized on the fiction of the modern Ukrainian prose, written from the first face of singular. The analysis is executed, including the recognition of authors’ gender features and the use of quantitative marks.

Key words: *nomination of speech addressee, internal speech in the fiction, author-man, author-woman, gender features of appeal speech.*

Актуальним у сучасному мовознавстві, поряд із дослідженням мовних особливостей відтворення рідною мовою змісту Святого Письма, акафістів, проповідей, молитов та інших текстів релігійного призначення ([1], [9], [13]), є вивчення способів звернення до адресатів сакральної сфери, зокрема, до Бога, Ісуса Христа, Матері Божої, янголів.

Усе частіше номінації адресата мовлення у сакральних текстах стають предметом дослідження мовознавців, зокрема, А. Петрушко розглядає звертання у Новому Завіті [14, с. 609]. Не менш актуальним є вивчення номінацій адресатів, якими виступають духовні особи, чому приділяють увагу у своїх працях з мовного етикету С. Богдан [2, с. 414–431; 3], О. Маленицька [3], О. Миронюк [12, с. 129–130], В. Пономаренко [15, с. 269] та ін. Про номінації адресата мовлення у сакральних тестах, зокрема, у молитві, пишуть М. Лесюк [10], С. Лук’янчук [11, с. 14], М. Макуховська [14], М. Скаб [17; 18; 19] та ін. Також особливості зверненого мовлення у різних наукових аспектах висвітлюють Н. Бабич [20], І. Гуцуляк [20], І. Грималовський [20], А. Ковтун [20], С. Шабат-Савка [21].та ін.

У своїх попередніх дослідженнях [5; 6; 7] ми на матеріалі україномовних молитов показали особливості номінації адресата мовлення залежно від того, хто ним виступає: святий чи свята [6; 7], а також за допомогою семного аналізу цих найменувань показали стереотип християнського образу чоловіка та жінки, відображений у номінаціях адресата зверненого мовлення у молитвах до апостолів, архистратигів, благовірних, блаженних, святих, мучеників, великомучеників, праведних, проповідників, преподобних, преподобномучеників, пророків, рівноапостольних, святителів, священномучеників і страстотерпців [5].

Зрозуміло, що наступним кроком мало стати дослідження особливостей звернення авторів-чоловіків та авторів-жінок до об’єктів сакрального світу, зокрема, в сучасній українській прозі. Для більшого наближення до реального чоловічого та жіночого мовлення ми проводили дослідження на матеріалі внутрішнього мовлення у художньому тексті, написаному від першої особи однини.

Також варті уваги особливості вибору номінації адресата мовлення у випадку зміни гендерної ролі автором у тексті, наприклад, коли твір написано автором-жінкою від чоловічої

особи і навпаки. Мовний аналіз таких контекстів допомагає всебічно вивчити гендерну мотивацію процесу вибору номінації адресата внутрішнього мовлення у художньому тексті.

Виявляється, що автори вкрай рідко звертаються у своїх художніх текстах внутрішнього мовлення до святих. Натомість такі адресати-представники сакрального світу, як Бог, Ісус Христос, Матір Божа, янгол-охоронець, найчастіше є об'єктами зверненого мовлення. Присутні також у цьому адресативному полі особи, зокрема, покійники (в основному святі) та власне адресанти (при зверненні до самих себе), які за допомогою сакральної лексики утворюють самономінацію адресата мовлення. Також ми зафіксували випадки звернення до абстрактних понять, географічних об'єктів, об'єктів космічного простору (за допомогою сакральної лексики), а також до демонічної сили як втілення протиставлення „негативного" зла „позитивній" духовності.

Як показують результати дослідження, кількісний показник є невід'ємним критерієм оцінки найменувань адресата внутрішнього мовлення у художньому тексті. Цікавими є відсоткові показники як усієї групи адресатів, так і кожної зокрема. У наступній таблиці представлено процентне співвідношення у межах усієї групи найменувань, зафіксованих у прозових текстах сучасної української літератури, написаних у вигляді внутрішнього мовлення від першої особи однини:

	Адресати							
	1				2	3		4
	Адресати сакральної сфери				Абстр. поняття	Адресати-особи		Демонічні сили
	Бог	Ісус Христос	Матір Божа	Янгол		Покійники	Само найменування автора	
Загальна кількість відсотків номінацій	82,5 %	1,8 %	1,8 %	0,4 %	0,9 %	6,1 %	2,8 %	2,8 %
Кількість відсотків для адресанта – чоловіка	39,1 %	1,8 %	1,4 %	0,4 %	–	4,3 %	2,8 %	0,4 %
Кількість відсотків для адресанта –жінки	43,4 %	–	0,4 %	–	0,9 %	1,8 %	–	2,4 %

Найчастіше автори з-поміж усіх наведених вище у таблиці адресатів звертаються саме до Бога.

Коло адресатів, до яких звертаються автори-чоловіки, дещо ширше, ніж коло адресатів авторів-жінок. Так, чоловіки не скеровують звернене мовлення до абстрактних понять, натомість жінки не звертаються у внутрішньому мовленні у художньому тексті до Ісуса Христа, янголів та до самої себе за допомогою номінацій, що належать до сакральної лексики.

Якщо досі ми відзначали, що жінки зазвичай розширюють адресативне поле при спілкуванні (відображеному у внутрішньому мовленні у художньому тексті), зокрема, звертаючись до великої кількості об'єктів живої та неживої природи [4], то зараз бачимо, що коло адресатів у сакральній сфері розширює чоловік. На нашу думку, незначна кількість представників живої та неживої природи, до яких звертається чоловік у внутрішньому мовленні у художньому тексті, відображає недоцільність подібних комунікативних актів у зовнішньомовленнєвому, зокрема, професійному спілкуванні адресанта. Чоловік бачить світ крізь призму конкретних предметів, реальних (а також потенційних) співрозмовників, підсвідомо відводячи їм певну роль та місце серед реалій буття і вказуючи на стосунки між собою та ними. Контексти звертання до представників сакрального світу говорять, окрім віри у Бога, Ісуса Христа, Матір Божу та янголів, про небажання чоловіка виявляти слабкість через спілкування із „земними", „смертними" адресатами, тоді як жінка цілком впевнено апелює до предметів, транспортних засобів, приміщень, речовин, грошових купюр, текстів, міст, елементів космічного простору, процесів, хвороб, психічних станів людини та ін. Таким чином мовлення авторів показує, що для чоловіка важливими є вирішення важливих справ, почасти професійних, та боротьба за вище місце у суспільстві, а допомогу для цього вважають за доцільне просити у сильніших за себе Бога, Ісуса Христа, Матері Божої та янголів.

1. Номінації адресата мовлення при зверненні до представників сакральної сфери:

1.1. Номінації адресата мовлення при зверненні до Бога:

Чоловіки і жінки майже однаково часто (47,73 % і 52,27 % відповідно) звертаються до Бога у внутрішньому мовленні у художньому тексті. Із усіх знайдених нами номінацій адресата мовлення найбільш уживаною є номінація адресата мовлення *Господи*, до якої чоловіки-автори вдаються у 46,43 % випадках ([…] ***Господи****! Хай буде воля Твоя, а не моя* (ПФ)), жінки-автори – у 42,4 % випадках ([…] ***Господи****, якщо зараз станеться щось страшне, то благаю, нехай це станеться не зі мною!* […] (ГМ, с. 36)). Таку ж кількість разів (42,4 %) у жіночому мовленні знаходимо номінацію адресата мовлення *Боже* (***Боже****, зроби так, щоб це виявилося злим сном натщесерце…* (СК)), тоді як у чоловічому мовленні вона використана лише у 13 % контекстів із зверненням до Бога (*Тільки не тепер, не тепер…* ***Боже****, будь ласка* (ШЕ)). Цікаво, що спільною для усіх авторів є ще лише одна номінація адресата мовлення: *Отче наш* як складник однойменної молитви (чоловіки: 2,5 %, жінки: 1 %). Інші варіанти найменування адресата мовлення фіксуємо або тільки у внутрішньому мовленні у художньому тексті автора-чоловіка (наприклад, *Господи Ісусе Христе* (***Господи Ісусе Христе****, змилуйся наді мною* (ІО, с. 84)): 16,67 %; *Отче* (*Випростай мене,* ***Отче****, бо я пропадаю* […] (МО)): 5,9 %; *Боже милосердний* ([…] *і так молився я: „****Боже милосердний****, іже єси на небесах* […] (МО)), *Боже праведний* (*Завжди порятуй,* ***Боже праведний****, мене й моїх близьких у всі прийдешні дні від надто вже старанних захисників і рятувальників!* (ЗЙ, с. 147)), *Брате мій* (***Брате мій****, Боже, Ти вручив мені сосни, ріку, жовтий пісочок, а я ледве не погубив себе* (МД)), *Безіменний* ([…] *я за багатьох дихаю, о* ***Безіменний****, цим і живу – кисневе паразитування називається* […] (ІУ, с. 111)), *Великий Будівничий* ([…] *Ти,* ***Великий Будівничий****, відродив у його грудній порожнині тонесеньку жилочку* […] (ШЕ)), *Всемилостивий*, *Всепрощающий* (*Всемилостивий, Всепрощающий*: *О* ***Всемилостивий****,* ***Всепрощаючий****, не покидай мене, не позбавляй цього блаженства...* (ТС, с. 77)), *добрий мій пане* ([…] *а вона,* ***добрий мій Пане****, бєшена, крейзанута, і чудесно біснувата* […] (ІУ, с. 110)), *лікарю моєї душі* ([…] *однак Ти,* ***Лікарю моєї душі****, поясни мені велике значення моїх починань* […] (ПЩ, с. 332)), *Милосердний* (*Де Ти, там нехай буде і душа моя,* ***Милосердний****; і ці чисті сніги, даровані Тобою, хай вилікують мене* […] (МО)), *Отче наш* (*„****Отче наш****, що єси на небесах! Нехай святиться Ім'я Твоє* […]*”*), *Старий* ([…] *...зроби мені штучне дихання, накури паровозиком, бронепоїздом свободи не купованої, скрути мені триста тисяч джойнтів радості, бо I need joy,* ***Старий*** […] (ІУ, с. 110)), *Noname* ([…] *позич нам свої легені,* ***Noname****, і акваланг і маску, бо плавання буде затяжне* […] (ІУ, с. 111)): по 1 %), або тільки у внутрішньому мовленні у художньому тексті автора-жінки (наприклад, *Божечку* ([…] ***Божечку*** *забудь про нас адже в Тебе стільки справ у сотні разів важливіших* […] (МТ, с. 10)): 2,1 %; *Боженька* (*А бажання придурків завжди здійснюються. Правда,* ***Боженька****?* […] (КБ, с. 116) („Боженька *-и*, *ч.*, *дит.* пестл. до бог […] (СУМ, І, с. 211)), *Боженьку* ([…] ***Боженьку****, для кого він, нащо з'явився цій стомленій безликій юрбі* (ПЗ, с. 283)), *Боже милий* (***Боже милий****, що це я варнякаю! З ким дискусію розвожу!* (Тарасюк Гасп)), *Господи Боже* (***Господи Боже****, та чи я довіку приречена їх усіх жаліти?!..* (ЗМ)), *Господи Пресвятий* (***Господи Пресвятий****, чим я перед тобою завинила?!* (СЗ)), *Господи Праведний* (***Господи праведний****, що це діється на білому світі?* (ТМ)), *God* (***God*** *help me, I love thee!* (СЗ) (англ. *God help me, I love thee! – Боже, допоможи мені, я люблю тебе!*)), *Got* (*А потім підняти очі театрально до стелі акі до неба і прозітхати: – You see,* ***Got****, I've tried Ти бачиш, Боже, я намагалася* (КП)): 1,1 %).

Тільки деякі із найменувань, що зафіксовані у художніх текстах внутрішнього мовлення, характерні для молитов як сакральних текстів при зверненні до Бога: *Господи Ісусе Христе*, *Отче*, *Боже милосердний*, *Боже праведний*, *Всемилостивий*, *Всепрощающий*, *Милосердний*, *Отче наш* (із чоловічого мовлення), *Боже милий*, *Господи Боже*, *Господи Пресвятий*, *Господи Праведний* (із жіночого мовлення). Так, українська дослідниця С. Богдан зазначає: „Звертаючись до Бога в щоденних молитвах, нерідко вживають назви його істотної якости, напр.: Вічний, Вседобрий, Всезнаючий, Всеправедний, Всемогучий, Всюдисущий, Незмінний, Всеблаженний, Безгрішний і т. ін.” [2, с. 415]. Відповідне вживання номінацій адресата мовлення автором-чоловіком та автором-жінкою вважаємо типовими для зверненого мовлення до Бога.

Окремої уваги заслуговують найменування, що характеризують або чоловіче, або жіноче мовлення, окрім того, їх відрізняє оригінальність, що відповідно притаманна тому або тому

авторському мовленню. Так, автори-чоловіки обирають номінації, що при зверненні до осіб у зовнішньомовленнєвому спілкуванні вказують на стосунки між адресантом і адресатом: *Брате мій* („Брат *а*, *чол.* [...] 2. Близька, своя людина; однодумець, друг [...]" [СУМ, І, с. 227]), *Старий* („Старий *-ого*; *мол.* 1. Чоловік, хлопець (звичайно, при звертанні) […]" [СКСЖЛ, с. 310])), а також *добрий мій Пане*; останню номінацію вважаємо запозиченою із польської мови, де у сакральній сфері прийнято використовувати найменування *пан* у значенні „Бог" („Пан *ч* […] 4. Пан […] *уроч.* У монотеїстичних релігіях: Бога трактує як творця світу […]" [SPP], переклад з польської мови наш – О. Г.), наприклад, при творенні таких способів звернення: *Panie*, *Panie Boże*, *Dobry Panie* (дослівно: *Пане*, *Пане Боже*, *Добрий Пане*) та ін. Не виключаємо тут ролі регіонального чинника, а саме походження автора Ю. Іздрика із Прикарпаття, що історично пов'язане із польською культурою.

Номінації адресата мовлення *Брате мій* і *Старий*, що вказують на стосунки між адресантом і адресатом, є неприйнятні для спілкування з Богом, оскільки доцільні тільки при зверненні до осіб. У такий спосіб автор-чоловік вибудовує із несиметричного вектора „нижчий – вищий" симетричний „рівний – рівний".

Також автор-чоловік при номінуванні Бога використовує „професійні" лексеми, що характеризують Бога за якостями творця (*Великий Будівничий*) та цілителя (*лікарю моєї душі*).

На важливість для чоловіка називати всіх і все відповідними назвами й іменами вказують номінації Бога *Безіменний* і *Noname* (дослівно: *Без імені*). Цікаво, що жіноче мовлення „урізноманітнене" зверненням до Бога лексемами англійською мовою у правильному (*God*) та неправильному (*Got*) записах. Таким чином жінка ніби традиційно „називає Бога Богом", але при цьому дещо демонструє свої знання, цим самим намагаючись заперечити стереотип про своє обмеження побутом.

Характерними тільки для внутрішнього мовлення у художньому тексті автора-жінки є зменшено-пестливі називання Бога (*Божечку*, *Боженька*, *Боженьку*). Це ще раз підтверджує консервативність жінок у лексичному доборі найменувань, а також у прагненні скоротити дистанцію у спілкуванні. Зазначимо, що автор-чоловік, як ми вказали вище, обирає за спосіб зближення офіційну схему „рівний – рівний", тоді як автор-жінка обирає „чуттєву тактику".

1.2. Номінації адресата мовлення при зверненні до Ісуса Христа:

У цій групі найменувань адресата мовлення присутні лише звернення авторів-чоловіків до Ісуса Христа. Окрім називань, характерних для молитов, як-от: *Ісусе*, *Господи*, *Ісусе Христе*, *Сину Божий*, *Господи Ісусе Христе* (*Ти зрозумієш мене,* ***Ісусе****; адже Ти теж дуже любив Свого Батька* (МК); […] *я довго молився* […] *благаючи Спаса: „****Господи****,* ***Ісусе Христе****,* ***Сину Божий****, помилуй мене, грішного"* […] (МК); ***Господи Ісусе Христе****, змилуйся наді мною* (ІО, с. 84)), знаходимо у наступному контексті цікаве авторське називання: *Треба було тут царювати –* ***бідне, безпритульне дитя, якому так палко вірили діти і ті, хто не від світу цього****, – упродовж двохтисячолітнього снігопаду* (МО).

Як бачимо, тоді як автори-жінки не звертаються у текстах до Ісуса Христа, автори-чоловіки використовують при зверненні як традиційні, так і оказіональні номінації.

1.3. Номінації адресата мовлення при зверненні до Матері Божої:

Попри прогнозовану більшу кількість контекстів із зверненим жіночим мовленням до Матері Божої з причини відсутності звертань жінками до Ісуса Христа, ми виявили, що автори-чоловіки частіше, ніж автори-жінки звертаються до Матері Божої. Так, у чоловічому: […] *і так молився я: „Боже милосердний, іже єси на небесах,* ***мати****,* ***діво пресвята Маріє****, змилуйтесь наді мною* […] (МО); […] ***Богородице діво****, радуйся, яко Спаса народила душ наших!* […] (ПБ) і в жіночому мовленні: *Господи,* ***Пресвятая Богородице****, і чого це так виходить не по-людськи* […] (ТМ), при цьому усі найменування є типовими для сакральних текстів.

1.4. Номінації адресата мовлення при зверненні до янгола:

Фіксуємо лише один контекст із зверненим чоловічим мовленням до янгола: *Чистий ангел співає у морозяному небі* […]. *Вони більше не повірять,* ***хлопчику****; оці, отакі – не повірять, скільки б ти не старався* […] (МО), тоді як такі контексти відсутні жіночому мовленні.

2. Номінації адресата мовлення при зверненні до об'єктів абстрактних сакральних понять:

Тільки жінки у внутрішньому мовленні у художньому тексті звертаються до абстрактних понять: *Зникає тягуча нудьга буття, страх перед смертю – „Радість, радість,* ***іскро Божа****!"* (ПЗ, с. 244); ***Моє довгоочікуване священне піднесення****, ти не зрадило мене!* (ВХ, с. 22).

Відсутність таких номінацій у чоловічому мовленні говорить про схильність чоловіка спілкуватися із „матеріальними адресатами дійсності“, хоч він і може визнавати існування абстрактних, нематеріальних адресатів.

3. Номінації адресата мовлення при зверненні до особи:

3.1. Номінації адресата мовлення при зверненні до покійників:

До адресативного кола у чоловічому мовленні належать покійні відомі постаті, наприклад: святий: *І нехай буде воля Твоя. Молися за нас,* ***брате святий Франциску*** (МК), *Більше не треба жодних маніфестів* […] ***любий мій брате, святий Франциску****...* (МК); богослов: […] *скажіть,* ***Авґустине****, Ваша сповідь справді комусь помогла?* […] (ПЩ, с. 327); філософ: […] *і чоловік – також вода,* ***мій любий Фалесе*** […] (МО) та пророки: […] *восплачте,* ***пророки****,* ***сини Божі****, ви відтерпіли лукавство* […] (ПБ).

На противагу цьому колу адресатів виступає адресативне коло жіночого мовлення, представлене покійними особами, які за життя були близькі адресантові-жінці, а вона таким чином продовжує спілкування з ними: […] *ти заслуговуєш на рай,* ***янголятко*** (ПГ, с. 49) – до сестри, що померла немовлям; […] *ледве знайшла маленьку могилу, зарослу й дику. Привіт,* ***янголе****. Не впізнала,* ***сестричко****?* (ПГ, с. 264) – до сестри, що померла немовлям; *Ох,* ***Лоро****!* ***Бідна душечко неупокоєна, невідспівана, тяжко скривджена…*** (ТС, с. 291) – до покійної подруги.

Таке протиставлення уже вкотре чітко підкреслює прагнення чоловіків виявити себе у діловому світі, а жінки – перш за все дбати про сім’ю та установлення теплих стосунків у ній (а також поза нею). Можливо, саме у спілкуванні з померлими родичами жінка, згідно із давніми віруваннями, традиційно шукає підтримки для членів своєї сім’ї.

3.2. Номінації адресата мовлення при зверненні до себе (самонайменування) за допомогою лексем із сакральним значенням:

Самонайменування адресата внутрішнього мовлення у художньому тексті авторів-чоловіків вказують на підкреслення ними значущості своєї роботи, виду заняття, захоплення, прирівнюючи таким чином себе до відповідних сакральних постатей: *Ходімо,* ***нічний самітнику****, одвічний блукачу, черговий Дон Кіхоте; ходімо, палкий містику, тонкий лірику, безпритульний філософе, лицарю й* ***аскете****, ходімо вже, ніч розпочалася!* (МК) („Самітник, *рідше* самотник, *-а*, *ч.* 1. Релігійний фанатик, який живе у відлюдному місці – в пустелі, печері тощо; пустельник; відлюдник […] 2. *перен.* Той, хто живе самітно або тримається осторонь від інших людей; відлюдько […]” (СУМ, IX, с. 28) і „Аскет, *-а*, *ч.* 1. У давнину – християнський подвижник, який виснажував себе постом; пустельник […]. 2. *перен.* Про людину, яка вкрай обмежує свої життєві потреби, веде суворе життя […]” [СУМ, I, с. 67]); *Що ж ти, Костику, романтику, містику, орфіку,* ***посланче небес****?* (МК); *Отож, на божевілля ти не спромігся,* ***дитячий пророче****,* ***який повертається з міста і тюльпани, червоні як небо, в холодних руках****; на прирученість приречений пророк* […] (МД) („Пророк *-а*, *чол.* 1. За релігійними уявленнями – проповідник волі божої […]. 2. *поет.* Провісник майбутнього […] // *ірон.* Той, хто непереконливо, безпідставно передбачав що-небудь […]” [СУМ, VIII, с. 272]).

Присутнє тут і сакральне звернення *душе*: […] *і ніякого живого світла в світі! тікай,* ***душе****, звідси! ти помиляєшся, пустився в ліричний відступ* (ПЩ, с. 177). Як зазначає М. Скаб, „[…] функціонування лексеми *душа* у релігійному значенні […] бере свій початок, очевидно, від Біблії, а саме від Книги Псалмів […]” [20, с. 209], хоч і може вживатися у зверненому мовленні із іншим значенням лексеми „душа” [15, с. 139–161].

Також лише раз фіксуємо негативно забарвлену номінацію для самокритики: […] *ти,* ***маловірний****, шукав початки зла, бажаючи його виправити* […] (ПЩ, с. 345).

4. Номінації адресата мовлення при зверненні до об’єктів демонічної сили:

У цій групі переважають номінації адресата мовлення у текстах автора-жінки, а саме при зверненні до чорта: ***Гаспиде****,* ***дідьку мій****,* ***скуботунчику****, нагадай мені молодість, та так, аби земля репнула під нами!* (ТГ); *А ти,* ***вишкварку з пательні пекельної****, ще смієш пельку на мене відкривати та звинувачувати у всіх смертних гріхах!* (ТГ); […] *Пішов ти на Херсонщину,* ***похрінь рогатий****!* […] (СЗ), тоді як чоловік лише раз звертається до привидів: *А я лиш покличу їх – і вони встануть. Устаньте, гей,* ***усі в білому****, світіться!* (АР).

Цікавими є поодинокі номінації таких адресатів мовлення, як: країна (тут: Україна): […] *а довкіл – о,* ***вітчизно авелів****! – згромадилась без вини винуватість, без причини причинуватість,*

без злочину кара, одна нерозкаяність! […] (ПЩ, с. 86); […] *о,* ***вітчизно каїнів****, змилуйсь над авелями* […] (ПЩ, с. 135), що сюжетом біблійної історії змальовує суспільний образ України.

Не менш цікавим є перенесення назви Діви Марії на першу зірку на небі: […] *зоря, єдина, Афродита/Марія на заході, між двох сосон навпроти – Небесна Діва, Вічна, Найчистіша, Неторканна, Свята – „Слава Тобі,* ***Діво****!" – привітав пошепки* […] (МК) та на воду як субстанцію, де зародилося життя: *Берегине праматері нашої – многосвітлої Тьми,* ***Водо Маріє****!* (МД).

Варто зазначити, що автори-чоловіки підтверджують свою схильність до оригінальних висловлювань навіть при номінації адресата мовлення сакральної сфери. Зокрема, це відображає графічний запис, яким, як ми припускаємо, автор почасти намагається відтворити внутрішнє мовлення у художньому тексті, наприклад, уривчастістю: […] *...а просто змилуйся наді мно… ю,* ***Бо… же*** *я так нахаб… но, бачиш, шо ся… ді… є...*[…] (ІУ, с. 110) або швидкоплинністю: […] *навіть той, хто нікого не породив, заслуговує* ***господи-ісусе-христе-змилуйся****, бо не в заслугах справа* […] (ІУ, с. 42).

До того ж автор-чоловік експериментує, створюючи власну „завуальовану" молитву, але іменуючи підзаголовок твору назвою уже відомої молитви: ***Отче наш.*** *Зриме коливання маятника викликає незримий, на перший позір, рух стрілок* […] (МО).

Оригінальність, що, беззаперечно, привертає увагу читача, була виявлена у перефразуванні фразеологізму *не дай Боже*: […] *декотрі східні монахи, які, повертаючи Творцеві Його дари, звільняються від усіх пристрастей і ходять просвітлені з віниками в руках, щоб,* ***не дай Буддо****, на стежині від пагоди до нужника не роздушити якусь комашку* (БА, с. 214). Хоч номінація адресата мовлення як складник фразеологізмів є окремою темою дослідження, не можемо не відзначити, що таке порушення стійкого словосполучення підтверджує прагнення чоловіка нестандартно висловитися, а у цьому контексті ще й проявити іронію без осквернення імені Бога у звичному для українця звучанні (і записі).

Автор-чоловік, до прикладу, намагається показати читачеві свою ерудованість, замінюючи пораду адресатові висловом із Євангеліє „Лікарю, зцілися сам": *Отже, у мого знайомого ще залишається шанс. Зрештою, як мовиться,* ***лікарю*** *– порятуйся сам* (ПА, с. 141).

Існують розбіжності у найменуванні адресата внутрішнього мовлення у художньому тексті чоловіками і жінками при зміні гендерних ролей, а саме, коли автор-чоловік пише текст від першої особи-жінки і навпаки.

Світ крізь призму бачення протилежної статі виглядає наступним чином. При зміні гендерних ролей у художньому тексті автори з-поміж усіх адресатів сакральної сфери звертаються тільки до Бога. 81 % номінацій належить жіночому мовленню, написаному від імені чоловіка, у той час як тільки 19 % найменувань представлені у чоловічому мовленні, написаному від імені жінки. При цьому жінка використовує найпоширеніші номінації *Боже*, *Господи* і *Господи Боже*, наче остерігається помилитися, відтворюючи мовлення чоловіка від першої особи однини. Як доказ, наводимо приклади із твору автора-жінки, що використала вкраплення контекстів чоловічого мовлення від третьої особи однини, у яких зафіксовано різноманітні засоби звернення: *Дякую Тобі,* ***Боже Всевишній*** […] (ЗМ); […] *дяка Тобі,* ***Боже коханий*** […] (ЗМ); […] ***Боже всесильний****, затримай його при житті…* (ЗМ); […] ***святий Боже****,* ***святий кріпкий****,* ***святий безсмертний****, помилуй нас…* (ЗМ). Про те, що написання тексту від третьої особи однини надає автору невимушеності у виборі мовних засобів свідчить і кількісний показник: 47,6 % від усіх контекстів із зміною гендерних ролей авторів.

Автор-чоловік, передаючи жіноче мовлення від першої особи однини, також використовує поширені номінації адресата мовлення: *Боже*, *Господи*, *Отче*, а також *Всемогутній Боже*, при цьому знову показує графічну оригінальність у записі, хоча жіночим текстам вона не притаманна: ***Господи*** *йду до тебе твоя Дарця Борхес* [ДК, с. 239].

Вартим уваги є контекст, у якому автор-жінка, відтворюючи внутрішнє мовлення чоловіка, віддає першість у стосунках і прирівнює за значущістю і силою до Бога: *Шепотіла: „О, Господи, о, Господи. За що, о,* ***Господи****?" Ми з Господом мовчали* [ДД].

Підсумовуючи, зазначаємо, що у внутрішньому мовленні у художньому тексті автори-чоловіки, звертаються до ширшого кола адресатів сакральної сфери, ніж жінки. Найчастіше звернене мовлення жінок скероване тільки до Бога, але, на противагу цьому, жінка частіше звертається до представників демонічних сил. Гендерно різняться номінації Бога: чоловіки

обирають найменування адресата мовлення, що при зверненні до осіб у зовнішньомовленнєвому спілкуванні вказують на стосунки між адресантом і адресатом, а жінки вживають пестливі форми називань Бога, а також англомовні варіанти. Чоловіки не звертаються до абстрактних сакральних понять, як це роблять жінки, оскільки схильні обирати за адресатів свого зверненого мовлення „матеріальних співрозмовників". Звертаючись до покійників, чоловік апелює до святих, пророків, філософів, тоді як жінки спілкуються лише з померлими рідними і друзями. У цьому відбивається стереотипне протиставлення чоловічого світського і жіночого домашнього буття. Самонайменуваннями автори-чоловіки для підкреслення важливості для соціуму своєї роботи звертаються до себе за допомогою сакральної лексики тоді, як жінки не апелюють до себе взагалі. Зміна гендерних ролей у тексті показує, що жінка остерігається помилитися при виборі мовних засобів для передачі чоловічого мовлення, а чоловік навпаки вільно відтворює звичне для себе мовлення, хоч і пише текст від першої особи однини.

Умовні позначення джерел та словників

АР Андрухович Ю. Рекреації : [Електронний ресурс] : [роман] / Юрій Ігорович Андрухович. – Режим доступу : http://www.librius.net/b/44321/read

БА Бойченко О. Аби книжка : [текст] / Олександр Володимирович Бойченко. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. – 276 с. : портр. – ISBN 978-617-614-019-1. – (Зміст : Війна отечества чужого : есе ; На суші і на морі : есе ; Чіткий сигнал : есе та ін.).

ВХ Вдовиченко Г. Хто такий Ігор? : [роман] / Галина Костантинівна Вдовиченко. – К. : Нора-Друк, 2010. – 280 с. – (Серія ПК). – (Літературно-худонє видання). – ISBN 978-966-2961-56-0, ISBN 966-8321-90-1 (серія).

ГМ Гранецька В. Мантра-омана : [роман] / Вікторія Леонідівна Гранецька. – Х. : Книжковий Клуб „Клуб сімейного дозвілля", 2011. – 240 с. – (Літературно-художнє видання). – ISBN 978-966-14-1555-2.

ДД Денисенко Л. 24:33:42 : [Електронний ресурс] : [роман] / Лариса Володимирівна Денисенко. – Режим доступу : http://lib.rus.ec/b/333542/read

ДК Дереш Л. Культ : [роман] / Любко Дереш. – Х. : Книжковий „Клуб сімейного дозвілля", 2006. – 240 с. – ISBN 966-343-207-1.

ЗМ Забужко О. Музей покинутих секретів : [Електронний ресурс] : [роман] / Оксана Стефанівна Забужко. – Режим доступу : http://lib.rus.ec/b/345223/read

ЗЙ Завгородній Ю. Йду проти себе : візії : [текст] / Юрій Степанович Завгородній. – Львів : Кальварія, 2004. – 176 с.: потр. – (Літературно-художнє видання).– ISBN 966-663-123-7.

ІУ Іздрик Ю. Underword : [текст] / Юрій Романович Іздрик. – Х. : Книжковий Клуб „Клуб Сімейного Дозвілля", 2011. – 160 с. – (Літературно-художнє видання). – ISBN 978-966-14-1492-0.

ІО Іздрик Ю. Р. 3:1. Острів Крк. Воццек. Подвійний Леон : [текст] ; передмова Ю. Андруховича / Юрій Романович Іздрик. – Х. : Книжковий Клуб „Клуб Сімейного Дозвілля", 2009. – 320 с. – (Літературно-художнє видання). – (У авторській редакції). – ISBN 978-966-14-0201-9. – Зміст „Острів Крк" С. 9-33; „Воццек", С. 35-137; „Подвійний Леон", С. 139-317.

КП Карпа І. Полювання у Гельсінки (Андрогінний інтерактив) : [Електронний ресурс] : [текст] / Ірена Ігорівна Карпа. – Режим доступу : http://lib.rus.ec/b/138724/read

КБ Карпа І. Bitches Get Everything : [роман] : / Ірена Карпа. – Х. : Книжковий Клуб „Клуб Сімейного Дозвілля", 2008. – 240 с. – (Літературно-художнє видання). – ISBN 978-966-343-477-3.

МЕ Малярчук Т. Ендшпіль Адольфо, або Троянда для Лізи : [текст] / Тетяна Володимирівна Малярчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. – 160 с. – (серія „Агресивна бібліофілія"). – ISBN 966-668-084-X (№ 1), ISBN 966-668-083-1.

МД Москалець К. Дев'ять концертів : [Електронний ресурс] : [текст] / Костянтин Вілійович Москалець. – Режим доступу : http://lib.rus.ec/b/319914/read#t6

МК Москалець К. Келія чайної троянди : [Електронний ресурс] : [текст] / Костянтин Вілійович Москалець. – Режим доступу : http://lib.rus.ec/b/319916/read

МО Москалець К. Оповідання : [Електронний ресурс] : [текст] / Костянтин Вілійович Москалець. – Режим доступу : http://lib.rus.ec/b/319914/read#t6

ПГ Пагутяк Галина Захід сонця в Урожі : Романи, повісті, оповідання та новели : [текст] / Галина Пагутяк (справж. Галина Василівна Москалець) ; 2-ге вид., переробл. і доп. – Львів : ЛА „Піраміда", 2007. – 368 с.

ПБ Пашковський Є. Безодня : [Електронний ресурс] : [текст] / Євген Володимирович Пашковський. – Режим доступу : http://chtyvo.org.ua/authors/Pashkovskyi_Yevhen/Bezodnia/

ПЩ Пашковський Є. Щоденний жезл : [роман] / Євген Володимирович Пашковський. – Львів : ЛА

„Піраміда”, 2011. – 424 с. – (Літературно-художнє видання). – ISBN 978-966-441-219-0.

ПеГ Печорна О. Грішниця : [роман] / Олена Печорна. – Х. : Книжковий Клуб „Клуб Сімейного Дозвілля”, 2011. – 288 с. – (Літературно-художнє видання). – ISBN 978-966-14-1280-3.

ПФ Прохасько Т. FM Галичина : [текст] / Тарас Прохасько. – Режим доступу : http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/1000127/FM_Galichina.html

ПА Процюк С. Аналіз крові : [текст] / Степан Васильович Процюк. – К. : Грані-Т, 2010. – 144 с. – (серія „De profundis”). – ISBN 978-966-465-267-1. – (Зміст : Наодинці з порожнечею : есе ; Terra incognita : есе ; Нарцисизм і страждання : есе та ін.).

СУМ Словник української мови : в 11 томах. – К. : Наукова думка, 1970-1980.

СКСЖЛ Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики. – Київ : Критика, 2003. – 336 с.

СЗ Соколян М. Зворотня сторона Демонології : [Електронний ресурс] : [текст] / Марина Іванівна Соколян. – Режим доступу : http://www.librius.net/b/51954/read

СК Соколян М. Кодло : [Електронний ресурс] : [роман] / Марина Іванівна Соколян. – Режим доступу : http://www.librius.net/b/55153/read

ТГ Тарасюк Г. Гаспид і Маргарита : [Електронний ресурс] : [роман] / Галина Тимофіївна Тарасюк. – Режим доступу : www.chtyvo.org.ua

ТС Тарасюк Г. Т. Сестра моєї самотності : [роман] / Галина Тимофіївна Тарасюк. – Бровари : Вид-во ПП „МН ТРК „Відродження”, 2009. – 322 с. – (Літературно-художнє видання). – ISBN 978-966-96601-7-6.

ТМ Тарасюк Г. Мій третій і останній шлюб : [Електронний ресурс] : [роман] / Галина Тимофіївна Тарасюк. – Режим доступу : www.chtyvo.org.ua

ШЕ Шкляр В. Елементал : [Електронний ресурс] : [роман] / Василь Миколайович Шкляр. – Режим доступу : http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/1003870/Shklyar_-_Elemental.html?qid=566591

SPP Słownik poprawnej polszczyzny : CD. – 2004.

Література

1. Бабич Н. Д. Богословський стиль української мови у контексті стилістичної науки. Збірник науково-дидактичних праць / Бабич Н. Д. – Чернівці : Видавничий дім „Букрек”, 2009. – 216 с. – ISBN 978-966-399-179-5.
2. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / Богдан С. К. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с. – Бібліогр. : С. 467-474. – ISBN 5-7707-9730-4.
3. Богдан С., Маленицька О. Церковна лексика і церковний мовний етикет у формуванні духовності школярів / Богдан С., Маленицька О. ; Наукові записки : т. ІІІ. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України. Біблія на теренах України. – Острог : Видавничий комплекс Університету „Острозька академія”, 2000. – С. 542-547. – ISBN 966-7631-03-6.
4. Гаврилащук О. Відображення гендерно маркованого світогляду при зверненні до об’єктів живої та неживої природи / Олеся Дмитрівна Гаврилащук // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : зб. наук. пр. ; наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2012. – Вип. 585-586 : – Слов’янська філологія. – С. 305-309. – Бібліогр. : с. 308-309.
5. Гаврилащук О. Гендерний аспект лексико-семантичного вираження образу святого у молитві / Олеся Дмитрівна Гаврилащук // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского : научн. журнал. – Симферополь : Таврический национальный ун-т им. В. И. Вернадского, 2010. – Серия „Филология. Социальные коммуникации” ; Том 23 (62) ; № 3. – С. 161–167.
6. Гаврилащук О. Лексико-семантичне вираження образу святого у сакральному тексті (на матеріалі молитов) // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : зб. наук. пр. / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2010. Вип. 506-508 : Слов’янська філологія. – С. 97-104.
7. Гаврилащук О. Лексико-семантичне вираження образу святої у сакральному тексті (на матеріалі молитов) // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : зб. наук. пр. / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2010. Вип. 509-511 : Слов’янська філологія. – С. 99-107.
8. Гуйванюк Н. Варіантність мовних засобів у перекладах сакральних текстів молитов українською мовою / Гуйванюк Н. ; Біблія і культура : зб. наукових статей : вип. 6 / за ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 420-428. – ISBN 966-568-732-8.
9. Лесюк М. Образні найменування святих в українській релігійній літературі // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : зб. наук. пр. / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2010. Вип. 509-511 : Слов’янська філологія. – С. 24-31.
10. Лук’янчук С. В. Епітет у конфесійному стилі сучасної української мови (функціонально-семантичний аспект) : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Лук’янчук Світлана Василівна ; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2008. – 22 с.

11. Миронюк О. Історія українського мовного етикету. Звертання / Миронюк О. – К. : Логос, 2006. – 167 с. – Бібліогр. : С. 152-165. – ISBN 966-581-702-7.
12. Німчук В. Іван Пулюй – перший перекладач молитотов сучасною українською мовою // Німчук В. ; Біблія і культура : зб. наукових статей : вип. 1 / за ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці : Рута, 2000. – С. 174-179. – ISBN 966-568-255-5.
13. Петрушко А. Адресування у біблійному тексті / Петрушко А. ; Наукові записки : т. ІІІ. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України. Біблія на теренах України. – Острог : Видавничий комплекс Університету „Острозька академія", 2000. – С. 608-612. – ISBN 966-7631-03-6.
14. Пономаренко В. П. Категорія звертання та засоби її вираження в індоєвропейських мовах – етапи історичного розвитку і сучасність : монографія / Пономаренко В. П. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – ISBN 978-966-489-006-6.
15. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : моногр. / Марія Скаб. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.
16. Скаб М. Особливості зверненого мовлення в українських сакральних текстах // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : зб. наук. пр. / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2010. Вип. 509-511 : Слов'янська філологія. – С. 32-40.
17. Скаб М. Особливості виявлення апеляції в сакральних текстах // Скам М. С. ; Біблія і культура : зб. наукових статей : вип. 1 / за ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці : Рута, 2000. – С. 221-224. – ISBN 966-568-255-5.
18. Скаб М. С. Прагматика апеляції в українській мові : навч. посібник / Скаб М. С. – Чернівці : Рута, 2003. – 80 с. – ISBN 966-568-594-5.
19. Українська система найменувань адресата мовлення : колективна монографія / [Скаб М. С., Бабич Н. Д., Скаб М. В., Колесник Н. С., Ковтун А. А., Грималовський І. С., Гуцуляк І. Г., Стрілець І. В., Гаврилащук О. Д., Лакуста О. К.] ; за ред. М. С. Скаба. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 102-121.
20. Шабат-Савка С. Комунікативна інтенція у молитовному дискурсі: синтаксичні засоби реалізації та експлікації // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : зб. наук. пр. / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2010. Вип. 506-508 : Слов'янська філологія. – С. 47-54.
21. Makuchowska M. O języku modlitwy / Makuchowska M. ; Czterechsetlecie unii brzeskiej. Zagadnienia języka religijnego / pod. red. Z. Leszczyński. Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998. – S. 157-167.